

РЕЗЮМЕТА НА ТРУДОВЕ СЛЕД ЗАЩИТА НА ДОКТОРСКА ДИСЕРТАЦИЯ

на гл. ас. д-р **Боряна Богданова Мусева**,

Катедра „Международно право и международни отношения“,
ЮФ на СУ „Св. Климент Охридски“,

за участие в конкурс за заемане на академична длъжност „доцент“ по
професионално направление 3.6. Право (международно частно право),
обявен в ДВ, бр. 20 от 17 март 2015 година

1. Цесията в международното частно право, София, Сиби, 2014 г. (монография);

Процесите на глобализация, съчетани с увеличаващата се свобода на движение на хора, стоки, услуги и капитали и развитието на информационното общество в европейски и световен мащаб превръщат цесията, предмет на изследването, във важен институт на съвременната икономика. Вземанията се оказват актив с изключително голям потенциал за реализация. Благодарение на възможността за прехвърляне на вземания (изцяло, фидуциарно или чрез учредяване на тежести) търговците си осигуряват финансиране, а кредитните институции – евтини и бързо ликвидни обезпечения. Извличането на стойност от вземанията създава самостоятелни нови индустрии (факторингова, форфейтингова, секюритизационна и др.), които се оказват важен фактор за националната и световна икономика. Базираните върху цесията процеси много често преминават държавните граници и придобиват международен елемент. В тези случаи възниква необходимост, от една страна, да се определи международно компетентният съд или арбитраж, към който следва да бъдат отнасяни споровете между засегнатите от цесията субекти, а от друга, да се установи приложимото материално право към техните отношения. Именно тези международночастноправни аспекти са предмет на изследването. Монографията се опита да покаже приноса на международното частно право към многообразния и нетърпящ национални граници институт на цесията.

Значимостта на проблематиката се предопределя от напълно новата позитивно-правна регламентация, съдържаща се в източници на правото на ЕС, пряко приложими в Република България: Регламент (ЕО) № 44/2001 на Съвета относно компетентността, признаването и изпълнението на съдебни решения по граждански и търговски дела (по-нататък: Брюксел I)¹, в Регламент (ЕС) № 1215/2012 на Европейския парламент и на Съвета от 12 декември 2012 година относно компетентността, признаването и изпълнението на съдебни решения по граждански

---

¹ Приложим до 10.01.2015 г.

и търговски дела (по-нататък: Брюксел Ia)², Регламент (ЕО) № 593/2008 на Европейския парламент и на Съвета относно приложимото право към договорни задължения (по-нататък: Рим I). В монографията се изследва връзката и взаимодействието между правилата за определяне на международна компетентност и приложимото право, съдържащи се в посочените източници на правото на ЕС, както и в българския Кодекс на международното частно право и в комплекса от международни и вътрешни източници, посветени на арбитража (Европейската конвенция за външнотърговския арбитраж, Ню Йоркската конвенция за признаване и изпълнение на чуждестранни арбитражни решения, Закона за международния търговски арбитраж и ГПК).

Монографията е първото самостоятелно изследване на въпросите за определяне на международната компетентност и на приложимото право към прехвърлянето на вземания с международен елемент. Изследването предлага цялостна систематика на начина, по който българският съд следва да преценява дали е международно компетентен, съответно, ако установи че е международно компетентен - как да определи приложимото материално право при спорове, свързани с прехвърляне на вземания с международен елемент. Изследването има за предмет единствено съгласителните норми за определяне на международната компетентност и приложимото право към цесията, заедно с техния механизъм на действие и предметен обхват, без да се разглеждат преките норми, имащи отношение към същия въпрос.

Конкретното съдържание и приноси могат да бъдат обособени с оглед трите глави на монографията: глава първа: квалификацията на понятието за цесия, глава втора: международна компетентност и глава трета: приложимо право.

А) Глава първа: квалификация на понятието за цесия

Като най-важни приноси моменти може да бъде посочено следното:

- Подчертаване на необходимостта от извършване на квалификация на конкретното отношение като цесия или приравнената на нея договорна суброгация при отчитане на тяхната специфика

Квалификацията е задължителна предпоставка за определяне на международната компетентност и приложимото право. Прехвърлянето на вземането съществува в търговския оборот чрез множество проявни форми. То може да съставлява договор за продажба, за предоставяне на услуга, за замяна, за дарение, може да бъде използвано за обезпечение (обезпечителна цесия или залог), а също така да бъде част от комплексен договор за факторинг, фактурно дисконтиране, проектно финансиране и пр. Различните лица на цесията правят процеса на квалификация изключително сложен. Субектите, които извършват правната характеристика, трябва да открият прехвърлянето на вземането сред останалите елементи на каузалния договор, в който е инкорпорирано. Ако не направят това, няма да

---

² Приложим от 10.01.2015 г.

отчетат спецификите на този институт и правните последици, които възникват за цедент, цесионер, длъжник и за третите лица. В същото време основанийето на цесията влияе върху самата нея. Отгук правното изясняване изисква съблюдаване на органичната свързаност между прехвърлянето на вземането и неговото основание. Монографията подпомага извършването на квалификацията именно с оглед описаните усложнения.

- Застъпване на тезата за задължително използване на автономна квалификация

При определянето на международната компетентност и приложимото право квалификацията на цесията и договорната суброгация трябва се извършва автономно и независимо от националното право на засегнатите от цесията държави. Повелята за автономно квалифициране следва от приложимите за Република България източници: Регламент Рим I, Регламент Брюксел I и Регламент Брюксел Ia. Всички те се прилагат при съобразяване на съдържащата се в чл. 14, пар. 3 от Регламент Рим I легална дефиниция на понятието за цесия. Нейното разбиране се подпомага от съображение № 38 и чл. 27, пар. 2 от същия нормативен акт. Въпреки наличието на тази уредба неизяснен остава въпросът дали понятието за цесия включва проблема за нейната противопоставимост спрямо третите лица. Становище по този въпрос дава глава трета.

- Анализ през призмата на международното частно право и предложения *de lege ferenda* във връзка с отделните елементи, съставляващи цесията

Предмет на цесията е вземането, което кредиторът има спрямо длъжника, а не целия обем от негови права и/или задължения. Понятието за вземане не е легално дефинирано в Регламент Рим I. В монографията авторът предлага то да бъде разбирано като правото на дадено лице – кредитор - да иска изпълнение от друго лице – длъжник. Вземането, което подлежи на прехвърляне чрез цесия или договорна суброгация, може да произтича от договор, от извъндоговорна облигация, както и, според автора, от други юридически факти или фактически състави, с които законът свързва конкретни правни последици. Длъжникът по вземането може да бъде всяко физическо или юридическо лице, вкл. държавата или държавни органи. Цесията трябва да се осъществи чрез доброволно прехвърляне, т.е. на базата на договор между цедент и цесионер. Понятието за договор, от своя страна, също подлежи на автономно тълкуване, което следва изрично и от константната практика на Съда на ЕС. Прехвърлянето може да е пълно, под формата на фидуциарна (репо) сделка, както и редуцирано до учредяване на обезпечителни права върху вземането. Според автора тези различни прехвърлителни форми са обособени с оглед обема на прехвърлените права, окончателността на прехвърлянето и обусловеността на цесията от друго правоотношение. За да възникнат въпросите, предмет на анализ в монографията (относно компетентния съд/арбитраж и приложимото право), отношенията трябва да имат международен елемент. Регламент Рим I не поставя ограничения пред вида на международния елемент. Той може да следва, както от самата цесия или

договорна суброгация, така и от отношението, от което произтича вземането, предмет на прехвърляне/обременяване с тежести.

- Застъпване на тезата за хибридният характер на прехвърлянето на вземане с международен елемент

Осъщественият цесия проявява своя ефект в три насоки: спрямо длъжника, между цедент и цесионер и спрямо засегнати от нея трети лица. Според автора Регламент Рим I подхожда към цесията като към хибриден институт. От гледна точка на облигационното право цесията води до промяна на кредитора на вземането, а от гледна точка на вещното право (сведено до абсолютно действие на вещното право) тя е акт на разпореждане с вземането. Облигационният ефект (*inter partes*) се разкрива с оглед последиците от промяната на кредитора спрямо длъжника. Вещният ефект (*erga omnes* или *in rem*) разрешава конфликта, който би могъл да възникне при последователно прехвърляне на вземането на няколко лица, както и дава отговор на въпроса към чие имущество принадлежи вземането – на новия или на стария кредитор – например тогава, когато техни кредитори искат да удовлетворят свои вземания. Въпросът дали Регламент Рим I обхваща и вещното действие на цесията е спорен. В монографията се приема, че, най-вече с оглед нуждата от използването на един единствен нормативен акт за определяне на приложимото право към всички ефекти на цесията, е по-целесъобразно той да бъде включен и уреден от Регламент Рим I.

Б) Глава втора: международна компетентност

Тук могат да бъдат обособени следните най-значими приноси:

- Анализ на правилата за определяне на международно компетентния съд или арбитраж при съобразяване на сложната структура на цесията

Сложната структура на цесията позволява предявяване на искове в отношенията между: 1) длъжник и кредитор, 2) между цедент и цесионер, 3) между новия кредитор (цесионера) и длъжника и 4) между трети лица и цеден, цесионер и длъжник. С изключение на първото отношение, където цесията може да се ползва само като възражение, всички останали хипотези се нуждаят от детайлно изясняване. Причината е необходимостта да се съобрази специфичното поглъщане/приравняване между прехвърлянето на вземането и правната сделка, която формира неговото основание, нуждата от защита на длъжника, обстоятелството, че цесионерът е титуляр само на вземането, но не и страна по първоначалния договор, и самостоятелните права на трети за цесията лица.

- Систематичен анализ на правилата за определяне на международно компетентния съд

Определянето на международно компетентния съд се осъществява съгласно Регламент Брюксел I, действащ до 10.01.2015 г., Регламент Брюксел Ia, пораждащ

действие към спорове, образувани от 10.01.2015 г. нататък, а извън случаите на тяхното прилагане – според КМЧП. Основанията за учредяване на международна компетентност са анализирани от най-специалното към най-общото. По този начин правоприлагащите органи имат на разположение своеобразен „план за действие“, който може да ги предпази от допускане на грешки при преценяване на собствената им международна компетентност при сложните отношения, възникващи при прехвърляне на вземания с международен елемент.

- Обосноваване на ограничена възможност за прилагане на изключителната компетентност при прехвърляне на вземания

Изключителната компетентност, уредена в чл. 22 от Регламент Брюксел I, съответно в 24 от Регламент Брюксел Ia, според автора може да се прилага единствено, ако предметът на делото е договор за наем на недвижим имот. Това би могло да се случи, ако прехвърлянето на вземане съставлява такъв договор, както и ако такъв е бил договорът между длъжника и стария кредитор (цедента). Тогава исковете между цедент и цесионер, съответно между цесионера и длъжника задължително трябва да се разглеждат от съда на държавата по местонахождението на имота. Според автора, този съд е компетентен да разгледа и искове на трети лица, с които се иска обявяване на недействителност на договори за наем на недвижим имот.

- Анализ на новите правила относно споразумението за избор на международно компетентния съд

Споразумението за избор на международно компетентен съд може да се съдържа в договора между длъжника и стария кредитор, както и в договора между цедент и цесионер. Това основание е уредено по различен начин в чл. 23 на Регламент Брюксел I и в чл. 25 на Регламент Брюксел Ia. Според автора, първата съществена разлика е, че, за да се прилага, Регламент Брюксел I изисква едната от страните да има местоживееене в държава членка, докато Регламент Брюксел Ia има универсално действие и се прилага независимо от местоживееенето на страните. Втората ключова разлика се открива при определянето на приложимото право към материалната действителност на споразумението за избор на съд. Този въпрос не е уреден в Регламент Брюксел I. Това създава противоречива съдебна практика в държавите членки и правна несигурност. Регламент Брюксел Ia прави опит да запълни тази празнота, като предвижда за приложимо правото на държавата на избрания съд. За съжаление, уредбата не е прецизна. Не е ясно с помощта на кой нормативен акт се определя приложимото право (според автора от гледна точка на резултата за българския съд е без значение дали прилага Регламент Рим I или КМЧП), какви въпроси попадат в предметния обхват на определеното приложимо право (според автора всички аспекти на (не)действителността) и дали нормата в тази си част има универсално действие (според автора - да).

- Изясняване на възможността за преминаване на споразумението за избор на съд към трето за него лице в резултат на цесия

Нито Регламент Брюксел I, нито Регламент Брюксел Ia, определят кои лица следва да се считат за „страни“ по споразумението за избор на съд, съответно дали пророгационната клауза може да премине към трето за първоначалния договор лице. Авторът предлага разрешение, според което клаузата за избор на съд обвързва третите лица, ако това следва от материалното право, приложимо към договора, в който е включено или за който се отнася самото споразумение за избор на съд (т.нар. *lex contractus*). Това приложимо право се определя според правилата на международното частно право на сезирания съд.

- Отстояване на тезата за ограничена приложимост на защитната компетентност към отношения, свързани с цесия

Защитната компетентност, установена в раздел 3, 4 и 5 на глава II от Регламент Брюксел I/Ia, макар и рядко, може да се ползва към отношения, свързани с цесия. Това според автора е мислимо при искове между цедент и цесионер, когато техният договор има характер на потребителски по смисъла на чл. 15, пар.1 на Регламент Брюксел I/чл. 17, пар.1 на Регламент Брюксел Ia. Прилагането на защитната компетентност поражда трудности, когато по-слабата страна цедира своето вземане на друго лице и трябва да се прецени, дали това лице може да се ползва от нея. Съдът на ЕС последователно приема, че ако цесионерът е лице, което упражнява търговска и/или професионална дейност, вкл. е застраховател или социално осигурително дружество, т.е. не е слаба страна, той няма право да се ползва от защитната компетентност. Ако обаче цесионерът е по-слаба страна Съдът на ЕС подхожда диференцирано: в най-изчистен вид приема, че при потребителските спорове цесионерът - нетърговец не може да се възползва от защитната компетентност, а при застрахователен – може. Според автора интересът на по-слабите страни – цесионери или например наследници – нетърговци – трябва да бъде съобразяван и да им се предостави възможност да ползват защитната компетентност. Тя трябва да се достъпна и за трето лице, ако то предяви иск, с който претендира недействителност на договор с по-слаба страна.

- Предложение за разширяване на приложното поле на общата компетентност според Регламент Брюксел Ia

Основанието за възникване на обща компетентност – местоживеенето на ответника (чл. 2 от Регламент Брюксел I/чл. 4 от Регламент Брюксел Ia), макар и незначително, според автора също се влияе от прехвърлянето на вземането. Причината е идеята, заложената в института на цесията, а именно: че прехвърлянето на вземането не трябва да влошава правното положение на длъжника. Ако длъжникът е ищец, промяната на кредитора би могла да го постави в по-различно положение спрямо това, което е било преди цедирането: вместо да сезира съда по местоживеенето на цедента (стария длъжник), той трябва да се обърне към съда по местоживеенето на цесионера (новия длъжник). Този резултат е неблагоприятен и поради това според автора е необходимо корективно тълкуване на чл. 2 от Регламент Брюксел I, съответно на чл. 4 на Регламент Брюксел Ia като в този

случай на ищеца – длъжник бъде предоставена възможността да сезира, както съда по местоживеенето на цесионера (който така или иначе е ответник), така и съда по местоживеенето на стария кредитор – цедента.

- Подробен анализ и предложения *de lege ferenda* на възможността за прилагане на допълнителната компетентност при наличие на цесия

Допълнителната компетентност се определя изключително трудно, когато е налице договор, съставен от цесия. Авторът застъпва становището, че цесията на парично вземане срещу стока или услуга може да съставлява договор за продажба на стока или доставка на услуги и да попада в предметния обхват на чл.5, пар.1, б. б) от Регламент Брюксел I, съответно чл.7, т.1, б. б) от Регламент Брюксел Ia. Цесия на вземания с характер, различен от паричен, напр. за действие, за бездействие или за резултат, обаче не може да формира такъв договор, както това не може да се случи и при продажба на вземане срещу цена. При цесия на вземане, произтичащо от договор за продажба на стоки или за доставка на услуги в държави членки, достъпът до допълнителната компетентност според автора трябва да бъде открит за цесионера, за длъжника, както и за трети лица, които твърдят недействителност на такива договори.

Ако цесията съставлява договор, който не попада в обхвата на б. б), допълнителната компетентност се определя от правилата на буква а) на чл. 5, т.1 от Регламент Брюксел I и чл. 7, т.1 от Регламент Брюксел Ia. В тези хипотези трябва да бъде открито мястото на изпълнение на конкретното спорно задължение, което формира основанието на исковата претенция. В огромния брой случаи такова място може да бъде локализирано. Според автора обаче това е невъзможно при иск на цесионер срещу цедент, базиран на неизпълнение на задължението за прехвърляне на вземането или на задължението за бездействие, както и при искове на трети лица, имащи за предмет недействителност на целия договор.

Ако исковете със страни цедент, цесионер, длъжник или трети лица са съединени помежду си или с други искове, е възможно международната компетентност да се определи въз основа на допълнителните основания, предвидени в чл. 6 от Регламент Брюксел I/чл.8 от Регламент Брюксел Ia. Точка 1 намира приложение при цесията например при пасивно субективно съединени искове от цесионер срещу двама цеденти – съсобственици на прехвърленото вземане, от цесионер срещу двама пасивни солидарни длъжници или от трето лице срещу цедент и цесионер и т.н. Точка 2 може да влезе в действие, когато цесионер предявява осъдителен иск спрямо длъжника и привлича за трето лица – помагач цедента и едновременно с искането за привличане предявява обратен иск (спрямо помагач на ищеца, на ответника или доброволно встъпило лице). При прехвърляне на вземане може да се стигне до предявяване на насрещен иск, с който се цели самостоятелно съдебно произнасяне. Този иск се урежда от т. 3 от цитираните норми. Макар и рядко, съдът може да определи своята международна компетентност на базата на точка т.4, напр. при цедиране на вземане, обезпечено с ипотека от длъжника.

- Обособяване на ограничен брой хипотези, при които се прилага КМЧП

До прилагане на КМЧП във връзка със спорове между цедент, цесионер, длъжник и трети лица според автора може да се стигне в ограничен брой хипотези: при някои иски, за които е предвидена изключителна компетентност, при избор на съд на трета държава, при основание за прилагане на общата компетентност, при допълнителна компетентност при дела за права от договорни отношения и в някои ситуации на усложнения на иския процес. Това може да стане само, ако спорното отношение излиза извън обхвата на Регламент Брюксел I или Брюксел Ia или други международни актове.

- Анализ и предложение *de lege ferenda* относно възможността за преминаване на арбитражното споразумение към цесионера едновременно прехвърлянето на вземането

Спорове по повод цесия с международен елемент могат да бъдат отнесени за разглеждане до частен правораздавателен орган – арбитраж. Уредбата се съдържа в класически международни източници и източници на вътрешното право и не попада в предметния обхват нито на Регламент Брюксел I, нито на Регламент Брюксел Ia. Цесията не поражда проблеми при арбитражни производства, които се развиват между цедент и цесионер. Когато обаче старият кредитор и длъжникът са сключили арбитражно споразумение, след което се стига до прехвърляне на вземането, ключовият проблем е дали арбитражното споразумение преминава заедно с вземането към цесионера. Становището на автора е, че арбитражното споразумение като „договор в договора“ представлява принадлежност към прехвърляното вземане, модифициращо начина на принудителното му осъществяване. То трябва да преминава автоматично с прехвърленото вземане към новия приобретател – цесионерът. Авторът предлага създаване на изрична материалноправна норма в този смисъл в международните или в националните източници, уреждащи арбитража. При невъзможност пледира за следване на модела, предложен по повод Регламент Брюксел I/Ia – прилагане на материалното право, приложимо към договор, в който е включено или за който се отнася арбитражното споразумение.

В) Глава трета: приложимо право

Най-важните конкретни приноси, включени в трета глава, са следните:

- Сравнителен анализ на чл. 14 от Регламент Рим I и чл. 12 от Римската конвенция за приложимото право към договорите задължения

Член 14 от Регламент Рим I не се различава съществено от своя прототип - чл. 12 на Римската конвенция за приложимото право към договорните задължения. Промените са няколко, но те не са съществени. Най-напред, чл. 14 от Регламент Рим I поставя под един знаменател цесията и договорната суброгация. Освен това, чл. 14, пар.1 се прилага към „*отношенията*“ между предишен и нов кредитор, а не

към техните „взаимни задължения“ (редакция според Римската конвенция). Понятието за „отношение“ е изяснено в съображение № 38 като обхваща и вещните аспекти (т.е. действието *erga omnes*) на прехвърлянето на вземане между цедент и цесионер. На следващо място приложимото право към прехвърленото вземане вече урежда не „въпроса за освобождаващото действие на направената от длъжника престация“, а „дали длъжникът е изпълнил своите задължения“ (т.е. по начин, който го освобождава от отговорност). Последната, най-съществена промяна, е въвеждането на новия пар. 3 на чл. 14, в който се съдържа легална дефиниция на понятието за цесия, разгледан в глава първа от книгата.

- Представяне и анализ на нормативни актове, дерогиращи Регламент Рим I

Член 14 на Регламент Рим I се дерогира от Директиви 98/26/ЕО и 2002/47/ЕО, изменени с Директива 2009/44/ЕО, прилагащи се към сетълмента и финансовите обезпечения, и от Директива 2008/48/ЕО относно договорите за потребителски кредити. Приложното му поле се ограничава и от Регламент (ЕО) №1346/2000 относно производството по несъстоятелност и от Конвенцията на UNIDROIT за международния факторинг. Ако Конвенцията на ООН за прехвърляне на вземания в международната търговия влезе в сила, тя също ще има предимство пред чл. 14 на Регламент Рим I. В монографията се представят предпоставките за прилагане на специалните източници и тяхното взаимодействие с Регламент Рим I.

- Теоретичен и практически ориентиран анализ на определянето на приложимото право към отношението между цедент и цесионер

Съгласно чл. 14, пар.1 отношението между предишен и нов кредитор на вземане срещу трето лице (длъжник) се урежда от правото, което е приложимо към договора за прехвърляне на вземане или договорна суброгация. Тази норма привързва отношенията между стар и нов кредитор акцесорно към договора, който е нейна кауза, т.е. който тя съставлява. Договорът трябва да попада в приложното поле на Регламент Рим I. За него страните могат да изберат приложимото право (чл.3). Ако не го направят, най-напред е нужно да се установи, дали цесията съставлява някой от договорите, описани в чл. 4, пар.1 (продажба на стоки, услуга, наем на недвижим имот и т.н.). В случай, че договорът не е посочен в списъка от договори по пар.1 или пък има комплексен характер, приложимо е правото на държавата по обичайното местопребиваване на страната, която дължи характерната за договора престация. Авторът обособява конкретни хипотези от практиката. Ако вземането се продава или дарява, характерна е престацията на цедента, ако вземането се прехвърля или залага като обезпечение срещу финансиране – на банката. При факторинг характерна е престацията на фактора, а при прехвърляне на вземане на SPV – на оригинатора (цесионера). Ако няма характерна престация, се търси най-тясната връзка. При потребителски договори се прилага чл. 6, за формата – чл. 11, а за материалната действителност и съгласието – чл. 10. Авторът застъпва становището, че приложимото право урежда облигационните взаимовръзки между цедент и цесионер, както и вещното, прехвърлително действие на цесията между тях. Тук попадат и всички права и

задължения, които възникват помежду им с оглед сключения помежду им договор, функциониращ като „кауза“ на цесията. Въпросите, които се уреждат от приложимото към договора между цедент и цесионер право според монографията са *inter alia*: тълкуването на договора, неговото изпълнение, последиците от пълно или частично неизпълнение, различните начини на погасяване на задължението, вкл. давностните и преклузивни срокове, последиците от недействителността на договора. При детайлизиране тук попада: преценката дали има предварителен или окончателен договор, дали прехвърлянето е пълно, фидуциарно или чрез учредяване на тежести, дали вземането е прехвърлимо (това трябва да е налице и по приложимото към прехвърленото вземане право), недействителността, която се проявява между цедент, цесионер и длъжник, последици от неизпълнение на дадени декларации, от недействителност, какво се случва, ако длъжникът не плати и т.н.

- Подробен анализ на определянето на приложимото право към защитата на длъжника

Член 14, пар.2 от Регламент Рим I защитава длъжника като установява правилото, според което, правото, уреждащо вземането, предмет на прехвърлянето или суброгацията, определя: 1) прехвърлимостта на вземането, 2) отношенията между новия кредитор и длъжника, 3) условията, при които договорът за прехвърляне на вземане може да се противопостави на длъжника и 4) дали длъжникът е изпълнил своите задължения по начин, който го освобождава от отговорност. „*Правото, уреждащо вземането, предмет на прехвърлянето*“ се определя в зависимост от неговия произход – най-често, ако произтича от договор - според Регламент Рим I, а ако е с извъндоговорен характер – по Регламент Рим II. Релевантен е моментът, в който възниква вземането, а не моментът на сключване на договора за цесия. Понятието за „*прехвърлимост*“ обхваща всички договорни и законови ограничения пред цедирането, вкл. съществуващите в отделни държави ограничения за цедиране на бъдещи вземания, на пулове от вземания и на предоставянето на вземания фидуциарно или като обезпечение. „*Отношенията между нов кредитор и длъжник*“ включва определянето на размера на вземането, на неговия падеж, възраженията на длъжника, какво може да претендира цесионерът и др. „*Условията, при които договорът за прехвърляне на вземане може да се противопостави на длъжника*“ са тези, при наличието на които вземането може да бъде прехвърлено, съответно процедурите, които трябва да бъдат спазени, за да може прехвърлянето на вземането да прояви своя ефект спрямо длъжника. Според автора, тук попадат всякакви изисквания към уведомяване на длъжника, формата на тези уведомявания, езика, мястото и времето на съобщаването, вкл. преценката дали подаването на иск представлява надлежно уведомяване. И на края, правото, уреждащо прехвърленото вземане, посочва дали и кога изпълнението освобождава длъжника, до кой краен момент той може да изпълни на стария кредитор, дали прихващането има погасителен ефект.

- Анализ и предложения *de lege ferenda* относно действието на цесията спрямо третите лица

Член 14 на Регламент Рим I не урежда изрично приложимото право към действието на цесията спрямо третите лица (т.нар. вещно действие с ефект *erga omnes*). Когато това действие се прояви, цесията/договорната суброгация може да бъде противопоставена на трети лица, различни от длъжника. Част от проблема на противопоставимостта е този за „приоритета“, „предимството“, с което се ползва прехвърленото вземане спрямо претендиращи за същото това вземане права на трети лица. Трети за цесията лица могат да бъдат: 1) кредитори на цедента (най-често по договор или по извъндоговорно правоотношение), 2) конкуриращи цесионери (при няколко последващи прехвърляния на едно и също вземане), 3) синдици на цесионера, 4) всички други лица, които трябва да зачитат чуждото право. В съдебната практика и теория на различните държави се застъпват условно две становища: 1) за имплицитна уредба на приложимото право към действието *erga omnes* в чл. 14 от Регламент Рим I и 2) за липса на уредба и за приложимост на национални стълкновителни правила. Основните предлагани критерии за определяне на това приложимо право са: правото, приложимо към договора за цесия (възприето позитивно правно в Холандия и Швейцария), правото, приложимо към прехвърленото вземане (възприето позитивно правно в Испания, Полша и Япония), локацията на цедента (възприето позитивно правно в Белгия, САЩ и Конвенцията на UNCITRAL) и локацията на длъжника. В своя Доклад Британския институт по международно и сравнително право предлага няколко варианта. Според първия, ефектът на цесията спрямо третите лица може да бъде подчинен на правото, приложимо към отношенията между цедент и цесионер, като се допуска ограничена автономия на волята. Според втория, за посочения аспект е приложимо правото, което регулира прехвърленото вземане. Към това правило се въвеждат изключения за невъзникнали вземания и за факторинг. В третия вариант действието на цесията спрямо третите лица се урежда от правото на държавата, където се намира обичайното местопребиваване на цедента, като от това правило се предвиждат изключения за вземания, произтичащи от финансови договори. Според автора най-подходящото право за регулиране „вещното действие“ на цесията е това, което урежда прехвърленото вземане, защото е най-прагматичното и правно обосновано разрешение. Ако се възприеме като общо правило относно „вещното действие“ на цесията спрямо всички (длъжник, цедент, цесионер и третите лица), ще има само едно приложимо право. Действието на цесията спрямо третите лица в крайна сметка е част от проблема за „прехвърлимостта“ на вземането, изрично включено в пар. 2 на чл. 14. Освен това проблемът за „вещния“ ефект на цесията възниква, защото съществува първоначално вземане, предмет на прехвърляне, което има свое съдържание и начин на присъствие в правния мир. Част от неговата индивидуализация е модусът на прехвърлянето му. Това разрешение не трябва да бъде съпроводено с изключения за отделни видове вземания (напр. бъдещи вземания) или сектори (напр. факторинговата). Критерият може да бъде закрепен позитивно-право изключително лесно – чрез допълнение на пар. 2 на чл. 14 от Регламент Рим I.

- Изясняване на съотношението между чл. 14, посветен на цесията, и чл. 11, уреждащ приложимото право към формата на договорите и едностранните волеизявления

Приложимото право, определено на базата на чл. 14 от Регламент Рим I, функционира във връзка със стълкновителните норми относно формата на договорите и едностранните волеизявления – чл. 11 от същия нормативен акт. Член 11 е изграден върху принципа *favour validitatis* с оглед формата, но според автора се дерогира от специалната норма на чл. 14, пар.2 от Регламент Рим I. В резултат на това, изискването за съобщаване на длъжника за цесията, за да може същата да му бъде противопоставена, се урежда от приложимото право към прехвърленото вземане, а не от чл. 11 и на неговите алтернативни критерии за определяне на приложимото право към формата.

- Анализ на възможността за прилагане на особените повелителни норми и на института на обществения ред към отношения, свързани с цесия

Член 14 може да бъде коригиран предварително чрез особените повелителни норми. Според автора, това може да стане във връзка с необходимостта от вписване на определени цесии в публични регистри с цел защита сигурността на гражданския оборот, както и по повод формата на договори за цесия, имащи за предмет вземания, обезпечени с ипотека или други вещни права. За особени повелителни норми се говори и във връзка с определени видове норми, забраняващи цесията, като напр. забраната за цедиране на трудово възнаграждение (напр. чл. 8, ал. 4 КТ) или на вземания по договори, при които е изключително важно да бъдат опазени професионални тайни (напр. на адвокати или лекари). Коректив на чл. 14 *post factum* е институтът на обществения ред, който обаче се прилага изключително рядко при облигационни отношения, почиващи върху широкото диспозитивно начало.

---

2. Реформа на международната компетентност и екзекватурата по граждански и търговски дела в държавите членки на ЕС (Нов Регламент Брюксел Ia), сп. Търговско право, 2014, № 4, стр. 5-25, статия

В статията се представят съществените промени, въведени с Регламент Брюксел Ia, обособени с оглед съдържанието му, съответно във връзка с неговия обхват (т. I), международната компетентност (т. II) и признаването и изпълнението на съдебни решения (т. III).

Регламент Брюксел Ia отменя от началната дата на своето прилагане – 10.01.2015 г. – основния регламент в материята на международната компетентност и признаването и изпълнението на решения по граждански и търговски дела в държавите членки – Регламента Брюксел I.

Статията е първото българско изследване, посветено на новата позитивно-правна уредба. В нея се изясняват промените, като същите се съпоставят с предходната правна уредба, с предложенията на Комисията и на Парламента при приемането на окончателния текст на Регламент Брюксел Ia, както и с релевантната съдебна практика на Съда на ЕС.

Основните приноси моменти са следните:

- Изясняване на разширеното универсалното действие на Регламента Брюксел Ia и свързаното с него ограничаване на действието на националните норми на международното частно право;
  - Изясняване на съотношението между съд и арбитраж;
  - Анализ на начина, по който следва да се прилага специалната защита на по-слабата страна при мълчаливо споразумение за избор на съд, вкл. от гледна точка на българското процесуално право;
  - Анализ на новата уредба на споразумението за избор на съд, откриване на неуредени въпроси и предлагане на разрешения;
  - Анализ на новите правила за паралелни процеси;
  - Анализ на новите правила за екзекватура, при които не се изисква декларация за изпълняемост, вкл. от гледна точка на българското процесуално право, застъпване на тезата, че може да не е необходимо издаването на изпълнителен лист;
  - Анализ на новите правила относно свободното движение на временни, вкл. обезпечителни мерки.
-

3. Международна компетентност при брачни иски - чл. 3–7 от Регламент Брюксел IIА, в коментара „Регламентът Брюксел IIА“, Николай Натов, Боряна Мусева, Васил Пандов, Теодора Ценова, Дафина Сърбинова, Станислав Йордански, Емил Цанев и Михаил Станков, Сиела, 2014, стр.66-95, коментар;

Участието в цитирания коментар на Регламент „Брюксел IIА“ е по повод на членове от 3 до 7, посветени на определянето на международно компетентния съд при брачни иски, както и във връзка с чл. 65, чл. 66 и чл. 67, които имат по-скоро технически характер.

Предмет на коментара са конкретните разпоредби, които се анализират не само систематично, логически и езиково, а и телеологично, исторически и сравнително-правно. Представени са и релевантните решения на Съда на ЕС, които подпомагат тълкуването. Съобразени са основополагащи трудове на утвърдени чуждестранни учени.

Основният приносен момент, който допълва чисто коментарната полезност, е представянето на българска съдебна практика по прилагането на чл. 3-7 от Регламент Брюксел IIА, която е подложена на анализ и оценка за съответствие с нормите на правото на ЕС.

---

4. Международният договор в материята на международната компетентност, признаването и изпълнението на чуждестранни решения по граждански и търговски дела, в сборник „Международният договор – източник на международното частно право“, Николай Натов, Йорданка Зидарова, Васил Пандов, Боряна Мусева, Станислав Йордански, Ясмينا Андреева, Дафина Сърбинова, Теодора Ценова и Ивелин Кирчев, Сиела, 2013, стр. 308-338, студия

Студията е посветена на международния договор, който като източник играе ключова роля при изграждането и функционирането на европейското международно частно право. Благодарение на него, още много преди институциите на ЕС да придобият компетентност в областта на правосъдието по граждански дела с трансгранични последици, държавите членки уеднаквяват собствените си правилата за определяне на международна компетентност, както и за взаимно признаване и изпълнение на съдебни решения. Това се случва с помощта на Брюкселската конвенция относно подведомствеността и изпълнението на съдебни решения по граждански и търговски дела (Брюкселска конвенция) и приетата във връзка с нея Конвенцията от Лугано в същата материя. В последствие правото на ЕС започва да влияе върху Конвенцията от Лугано и се превръща в генератор за нейни последващи промени. Студията застъпва тезата, че динамиката на развитието на европейските интеграционни процеси в рамките на ЕС и ЕАСТ по повод международното частно процесуално право в областта на гражданските и търговски дела влияе пряко върху развитието на източниците в областта.

Конкретните приноси на студията са в следните насоки:

- Представяне на прехода от Брюкселската конвенция към Регламент Брюксел I от гледна точка на развитието на правото на ЕС;
  - Анализ на съотношението между Регламент Брюксел I и международните договори, имащи същия предметен обхват;
  - Представяне на двете конвенции от Лугано, вкл. от гледна точка на обхват и правна уредба на международната компетентност, признаването и изпълнението на съдебни решения по граждански и търговски въпроси;
  - Съпоставяне на Луганските конвенции с Брюкселската конвенция, съответно с Регламент Брюксел Ia;
  - Представяне на принципите за тълкуване на Луганската конвенция;
  - Представяне на перспективата за бъдещи промени, продиктувани от нуждата от запазване на паралелизъм между Регламента Брюксел Ia и Луганската конвенция.
-

5. Специална международна компетентност – чл. 5 и чл.6, в коментар: „Регламентът „Брюксел I“, Николай Натов, Боряна Мусева, Ясмينا Андреева, Станислав Йордански, Теодора Ценова, Дафина Сърбинова,

Васил Пандов, Зафари Янакиев, Николай Бандаков, Цветан Крумов, Сиела, 2012, стр. 58-111, коментар

Авторът участва в цитирания коментар на Регламент Брюксел I, както с представената част, посветена на специалната международна компетентност, така и с още една част, в която се коментират основанията за отказ от признаване и допускане до изпълнение на чуждестранни съдебни решения (чл. 34 и чл. 35). Доколкото характерът на двете части е идентичен, те имат и сходен по същността си принос.

Обобщено приносът се състои в подробния анализ на съответните разпоредби, който е направен както доктринерно, така и практически ориентирано. Използвана е богатата практика на Съда на ЕС, установена още във връзка с прилагането на Брюкселската конвенция. Съобразени са и ключови теоретични постановки, застъпвани от изтъкнати чуждестранни учени, като същите са предмет на полемика и/или позоваване. Прилагането на коментирания разпоредби на Регламент Брюксел I е пречупено през призмата на националното право, във връзка с което са открити някои пречки пред ефективното и ефикасно прилагане на коментирания източник на правото на ЕС. Предложени са разрешения, отразяващи смисъла и систематиката на Регламента Брюксел I и запазването на съществуващата национална правна система.

---

6. Заинтересовано лице при признаване и допускане до изпълнение на чуждестранно съдебно решение, сп. Съвременно право, 2011, № 5, стр. 58-74, статия

Статията изследва понятието „заинтересована страна“, което, без да е дефинирано легално, присъства изрично, като в източниците на ЕС, уреждащи признаването и допускането до изпълнение на чуждестранни съдебни решения, така и в някои двустранни и многостранни конвенции в същата област. Вътрешното ни право борави с термина „правен интерес“, който се предполага, че трябва да е налице, когато някой предявява иск за признаване и/или допускане до изпълнение на чуждестранно съдебно решение.

В статията се застъпва позицията, че при изясняването на понятието „заинтересована страна“ или „страна с правен интерес“ трябва да бъде следван т.нар. функционален подход. Според него всеки, чиято правна сфера е засегната от последиците на чуждото съдебно решение, може да претендира неговото признаване и/или допускане до изпълнение в друга държава.

Конкретните приносни моменти в статията могат да се обособят, както следва:

- Подробен анализ на целите, които се постигат при признаването и допускането до изпълнението: разширяване на териториалното действие на силата на присъдено нещо на съдебното решение, съответно на негово евентуално конститутивно действие или изпълнителна сила;

- Представяне на трите основни теории за ефекта от признаването и допускането до изпълнение на чуждестранно съдебно решение, полемизиране и проблематизиране на установеното у нас разбиране и обосноваване на теорията за разпростиране на ефекта на чуждестранното съдебно решение;
  - Отделяне на преценката за наличие на заинтересована страна, съответно на правен интерес, от останалите елементи, съобразявани в процедурата по признаване и допускане до изпълнение;
  - Откриване на трудности при прилагане на функционалния подход, свързани с установяване съдържанието на чуждото право и нуждата от бързо произнасяне;
  - Обосноваване на причината, поради която трябва да се следва функционалният подход – защитата на интереса на заинтересованата страна от запазване на правното положение, създадено с един и същи правораздавателен акт, както в държавата, където е постановен той, така и в държавата, където той се признава и/или допуска до изпълнение;
-

7. Координация на паралелни производства пред съдилищата на държави членки на Европейския съюз, сп. Юридически свят, 2010, №1, стр. 56-95, студия

Студията анализира условията, при които отводът за висящи процес и за наличие на свързани иски следва да бъде съобразяван от българските правораздавателни органи, както и какви са последиците от съобразяването или несъобразяването им. По този начин се изработва схема от проверки, която би могла да се използва при конкуренция между процеси, водени в различни държави членки на ЕС. Обект на изследване са преди всичко нормите на Регламент (ЕО) № 44/2001 и Регламент (ЕО) № 2201/2003, заедно с релевантната съдебна практика на Съда на Европейския съюз.

Приносителите на студията, която е първата публикация у нас, посветена на паралелните процеси според Регламент Брюксел I, са следните:

- Откриване и обособяване на специфики при наличие на висящи дела с международен елемент, произтичащи преди всичко от повелята за зачитане на държавния суверенитет, установена на нивото на международното публично право, от принципа, че съдът прилага собственото си процесуално право и от стремежа към постигане на международна хармония на съдебни решения;
- Сравнително-правно изследване на отвода за висящ процес и за свързани иски в различни държави членки на ЕС;
- Систематично и детайлно анализиране на предпоставките за упражняване на отвода за висящ процес и свързани иски;
- Проблемно ориентиран анализ на последиците от установяване наличието на висящ процес и свързани иски, даващ отговор на въпроси като например кой съд какви правомощия има, как се проверява международната

компетентност, как съдилищата си сътрудничат помежду си, каква е ролята на страните;

- Анализ на ситуациите, при които вторият по време сезиран съд, противно на повелята за спиране на делото, постановява съдебно решение, след което същото е предмет на производство по признаване и/или допускане до изпълнение в друга държава членка.
-

8. Обективно приложимо право към договорните задължения. Обхват на приложимото право, в коментара „Регламент „Рим I”, Николай Натов, Боряна Мусева, Ясмينا Методиевска, Дафина Сърбинова, Теодора Ценова, Цветан Крумов, Станислав Йордански, Николай Бандаков, Захари Янакиев, Васил Пандов, Сиела, 2009, стр. 83-131, студия;

Студията е посветена на определянето на обективното приложимо право към договорните задължения и на обхванатите от договорния статут въпроси. Нейната основна цел е, стъпвайки на установената практика и доктрина по прилагането на Римската конвенция за приложимото право към договорните задължения, да представи и анализира новите разрешения, предвидени в Регламент (ЕО) № 593/2008 относно приложимото право към договорни задължения (Рим I), пречупени през тяхната философия, систематична връзка и практически потенциал.

Основните приноси са:

- Изясняване на новата концепция, която е възприета при определяне на приложимото право при липса на избор;
  - Доказване, че принципът на най-тесната връзка, без да е закрепен позитивно-правно, лежи в основата на изградените въз основа на него конкретни стълкновителни правила;
  - Анализ на критериите за определяне на приложимо право в зависимост от конкретния вид договор, анализ на общия критерий, на клаузата на дерогация и на възможността за дирене на най-тесната връзка;
  - Изясняване на понятието „обичайно местопребиваване“, вкл. застъпване на тезата, че е по-уместно при юридическите лица да се съобразява тяхното седалище, а не място на централно управление;
  - Подробен анализ на т.нар. „единен договорен статут”, разгледан както сам по себе си, така и от гледна точка пречките пред неговата тотална приложимост.
  - Подробен анализ на обхванатите от приложимото право въпроси на договорните отношения, вкл. с представяне на множество примери;
  - Включването на кратка схема за проверка, с помощта на която може да се преминава през най-важните пунктове при определяне на приложимото право към договорните задължения съгласно Регламент Рим I. Тя е конструирана основно чрез правилата на формалната логика и способите за тълкуване при силно застъпване на метода на интерпретиране *lex specialis derogat legi generali*.
-

9. Определяне на приложимото право към индивидуалния трудов договор според правото на Европейския съюз, сб. Актуални проблеми на трудовото и осигурителното право, том III, 2009 г., стр. 38-51, статия;

Статията е посветена на определянето на приложимото право към индивидуални трудови договори с международен елемент съгласно Римската конвенция за приложимото право към договорните задължения (Римската конвенция). Нейната основна цел е да представи „духа“ и „буквата“ на чл. 6, както и перспективите за промяна, които са предмет на дискусия във връзка с трансформирането на Римската конвенция в Регламент Рим I.

Като конкретни приноси може да бъде посочено следното:

- Представяне на специфичния начин на присъединяване на България към Римската конвенция и нейното място в йерархията на източници на международното частно трудово право;
  - Анализ на системата от критерии за определяне на приложимото право към индивидуални трудови договори с международен елемент;
  - Обосноваване на необходимостта от автономно квалифициране на понятието „индивидуален трудов договор“ и обособяване на критерии, които следва да бъдат използвани;
  - Анализ на специалната защита, с която се ползват работниците и служителите при избор на приложимото право, вкл. отграничаване на особените от обикновените повелителни норми, обосноваване на нуждата от разширително тълкуване на нормите при преценка дали защитават работниците или служителите и акцентиране върху необходимостта от отстраняване спорния между страните материално правен въпрос при прилагането на специалната защита;
  - Анализ на обективните критерии за определяне на приложимото право, разгледани както в систематична връзка помежду им, така и по отделно, вкл. с изясняване на използваните формули за привързване и представяне на множество примери за онагледяване на обхванатите хипотези;
  - Анализ на нуждата от промяна на чл. 6 на Римската конвенция и възможните разрешения, обсъждани в рамките на предстоящата реформа.
-

10. Проблеми при връчването на съдебни и извънсъдебни документи по граждански и търговски дела според Регламент 1348/2000, Регламент 1393/2007 и българския гражданско процесуален кодекс, сб. Международното частно право и някои правила от част седма на ГПК в светлината на общностното право, 2008, стр. 23-56, статия;

Статията има за предмет международното връчване на съдебни и извънсъдебни документи, така както то е уредено в Регламент (ЕО) № 1348/2000, съответно в Регламент (ЕО) № 1393/2007, и във вътрешните ни източници, по-специално в новата към 2008 година част седма на ГПК, съдържаща особени правила относно

производството по граждански дела при действието на правото на ЕС. Целта е, след извършването на обстоен анализ, да се отговори на въпроса, дали беше необходимо приемането на специални правила в ГПК, посветени на връчването, и дали тяхното съществуване подпомага прилагането на Регламентите в същата област.

Основните приносни моменти са следните:

- Застъпване на тезата, че при международното връчване на документи се следва т.нар. „разделен режим“, съответно обособяване на групи от въпроси, за които се прилага различно приложимо право;
  - Анализ на релевантната уредба в ГПК във връзка с нейния прототип - § 1067-§1071 от германския ZPO;
  - Представяне на компетентните органи, връчващи документи, идващи от или заминаващи за чужбина и откриване на нужда от допълване на уредбата във връзка с връчването на извънсъдебни документи по молба на физически лица;
  - Критика на въведения различен режим при дела с или без международен елемент във връзка с начините на връчване на документи, вкл. при използване на поща, както и във връзка с фикцията за осъществено връчване;
  - Критика и предложения за отмяна на чл. 610 от ГПК като противоречащ на чл. 8 от Регламент (ЕО) №1393/2007;
  - Анализ на нуждата от превод на документите, подлежащи на връчване, вкл. предложения *de lege ferenda* във връзка с чл. 612 от ГПК;
  - Предложения *de lege ferenda* за въвеждане на национална уредба на аспекти, които биха подпомогнали ефективното и ефикасно прилагане на Регламент (ЕО) №1393/2007, по-конкретно: 1) определяне на централен орган, 2) посочване на езици на документите, които могат бъдат приравнени на българския, 3) въвеждане на специални правила за определяне датата на връчване и 4) въвеждане на специални правила за саниране на невалидни връчвания.
-

Боряна Богданова Мусева